

5. Zachová, A. (2023, August 22). *Czechia cuts benefits for Ukrainian refugees, saves money*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/news/czechia-cuts-benefits-for-ukrainian-refugees-saves-money/>

6. Šefčíková, K. (2023). *Hostile narrative brief: War in Ukraine / A year of aggression: A case study of the Czech Republic*. Prague Security Studies Institute. https://www.pssi.cz/download/docs/10357_hostile-narrative-brief-a-case-study-of-the-czech-republic.pdf

7. iRozhlas. (2024, January 14). *OVĚŘOVNA: Dostávají Ukrajinci „de facto jednou tolik“ co Češi? Na sítích se šíří dezinformace o dávkách*. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/overovna-dostavaji-ukrajinci-defacto-jednou-tolik-co-cesi-na-sitich-se-siri_2401140500_job

8. CR: Ukrainian refugees contributed twice as much to the budget as they received from it. (2025, September 29). *ThePublic.info*. https://www.thepublic.info/en/news/ukrayinski_bizenci_vnesli_v_biudzet_udvici_bil_se_niz_otrimali_z_nyogo

Рихлік В.А.,

доцент кафедри політичних технологій,

кандидат політичних наук, доцент,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

Чубур. Н.В.,

доцент кафедри політичних технологій,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

У сучасному світі інформація перетворилася на потужний інструмент впливу, що активно використовується у міждержавних та внутрішньополітичних конфліктах. Поряд із традиційними формами збройного протистояння дедалі більшого значення набувають інформаційні війни, які спрямовані на формування громадської думки, маніпулювання свідомістю та дестабілізацію суспільства. Особливо актуальною ця проблема є для України в умовах російської агресії.

В науковий обіг термін «інформаційна війна» був уведений в середині 1970-х років ХХ століття. Його автором став вчений фізик Томас Рона у звіті для компанії Boeing («Системи зброї та інформаційна війна»). Саме цей факт засвідчив входження інформаційного простору на новий технологічний рівень. Дослідник розглядав інформаційну війну як протиборство між системами управління та зв'язку і першим обґрунтував тезу, за якою інформація є найслабшою ланкою будь-якої армії (Юськів, 2003).

Мартін Лібікі, експерт з інформаційних технологій, розширив це поняття та зазначав, що «Інформаційна війна – це засоби, які включають збір, передачу, захист, маніпулювання, спростування, заперечення та знищення інформації, завдяки яким можна встановити перевагу над противником» (Іжутова, 2014). Також дослідник виділив сім форм інформаційної війни, включаючи психологічну та економічну. Американський соціолог Елвін Тоффлер у своїй теорії «трьох хвиль» описав інформаційні війни як ключову характеристику постіндустріального суспільства (Toffler, A., & Toffler, H., 1993). Західними фахівцями інформаційна війна розглядається як термін, що має два значення: по-перше, вплив на цивільне населення і / або військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації.

Сучасна українська політична наука вивчає інформаційну війну як форму протиборства, що передбачає цілеспрямований інформаційно-психологічний вплив на суспільство, органи влади та інститути держави з метою досягнення політичних, військових або ідеологічних цілей. На відміну від класичної війни, вона не має чітких часових і просторових меж та може тривати роками без офіційного оголошення. Один із провідних українських дослідників, Георгій Почепцов в своїх роботах детально описав інформаційно-психологічний вплив як інструмент дестабілізації суспільства та органів влади. Під інформаційною війною він розглядав всеосяжну й цілісну стратегію бойових дій, обумовлену зростаючою значимістю й цінністю інформації з питань командування, управління, політики, економіки й громадського життя. На думку вченого,

інформаційна війна провадиться шляхом використання відкритих і прихованих інформаційних впливів (таємних операцій) (Почепцов, 2016).

Основною метою інформаційної війни є не фізичне знищення противника, а підрив його морального стану, довіри до влади, національної ідентичності та соціальної єдності.

Сучасні інформаційні війни характеризуються використанням як традиційних, так і новітніх цифрових інструментів. Зокрема, до них належать: поширення фейкових новин та дезінформації; пропаганда й контрпропаганда через медіа; маніпуляція історичними фактами та мовою ворожнечі; використання соціальних мереж, ботів і тролів; кібератаки на інформаційні ресурси; психологічний тиск на населення та військових. Американські дослідники наголошують на критичній небезпеці інформаційної агресії через її латентний характер: об'єкт впливу помічає атаку лише тоді, коли деструктивні наративи вже вкорінилися в масовій свідомості. Фактор раптовості забезпечує агресору стратегічну ініціативу, що фактично паралізує захисні механізми держави. Це призводить до примусової трансформації суспільних орієнтирів та нав'язування політичних чи економічних рішень, що суперечать національним інтересам.

Для України проблема інформаційної війни набула особливої гостроти з 2014 року. Проти держави систематично застосовуються масштабні дезінформаційні кампанії, спрямовані на дискредитацію української влади, Збройних сил та європейського курсу розвитку. Значну роль у цьому відіграють соціальні мережі, де швидко поширюються маніпулятивні повідомлення та пропагандистські наративи.

Після Революції Гідності 2013–2014 років Україна стала об'єктом масштабної інформаційної кампанії з боку Російської Федерації. Через контрольовані медіа та інтернет-ресурси активно поширювалися наративи про «державний переворот», «нелегітимність влади», «громадянську війну» та «зовнішнє управління Україною». Метою цих повідомлень було делегітимізувати нову українську владу як всередині країни, так і на міжнародній

арені. Г. Почепцов зауважує, що «Росія розглядає інформаційний простір як поле бою і використовує пропаганду як зброю масового ураження» (Почепцов, 2016, с. 37). Науковець стверджує, що сучасні комунікативні технології забезпечують агресору стратегічну перевагу першого кроку. Оскільки психологічний вплив проникає у масову свідомість непомітно, захисні механізми суспільства просто не встигають спрацювати. У результаті відбувається примусове переформатування політичного курсу держави через інструменти маніпуляцій, що повністю нівелює національні інтереси.

Зокрема, анексія Криму у 2014 році супроводжувалася потужною пропагандистською кампанією. Російські ЗМІ формували образ «захисту російськомовного населення» та створювали ілюзію добровільного приєднання півострова. При цьому блокувалися українські телеканали, а місцеве населення перебувало під постійним інформаційно-психологічним тиском. За словами вітчизняного експерта В. Горбуліна, «анексія Криму відбулася не лише за допомогою військових, а й через тотальний контроль над інформацією» (Горбулін, 2017, с. 112).

Після початку повномасштабної війни у 2022 році інформаційний фронт став не менш важливим за військовий. Поширювалися фейки про «швидку капітуляцію України», «втечу керівництва держави», «масові зради серед військових». Водночас Україна ефективно використала стратегічні комунікації, регулярні звернення керівництва та соціальні мережі для консолідації суспільства. Політолог Є. Магда наголошує, що «одна з головних цілей дезінформації – зняти з агресора відповідальність і перекласти її на жертву» (Магда, 2015, с. 59).

У контексті бойових дій на сході України активно поширювалися фейки про «українських карателів», «обстріли мирного населення ЗСУ» та «відсутність російських військ». Такі інформаційні операції були спрямовані на деморалізацію українського суспільства та створення хибної картини конфлікту для міжнародної спільноти.

Окремим напрямом інформаційної війни є маніпуляція історією. Заперечення Голодомору як геноциду, спотворення ролі України у Другій світовій війні, нав'язування концепції «єдиного народу» — усе це використовується для підриву національної ідентичності українців. На думку історика В. В'ятровича, «заперечення історії є формою війни проти нації» (В'ятрович, 2019, с. 84).

У відповідь Україна розвиває стратегічні комунікації, впроваджує заходи з інформаційної безпеки та співпрацює з міжнародними партнерами у сфері протидії дезінформації. Україна створила Центр протидії дезінформації при РНБО, запровадила єдиний телемарафон у кризовий період, активно співпрацює з міжнародними фактчекінговими організаціями та розвиває програми з медіа грамотності для населення.

Ефективна протидія інформаційним загрозам потребує комплексного підходу, який включає: підвищення рівня медіа-грамотності населення; формування критичного мислення; розвиток незалежних та відповідальних медіа; удосконалення державної інформаційної політики; міжнародну співпрацю у сфері кібер- та інформаційної безпеки. Важливо, щоб боротьба з дезінформацією не порушувала принципів свободи слова та демократичних цінностей.

Висновки. Інформаційні війни стали невід'ємною складовою сучасних міжнародних відносин і серйозним викликом для національної безпеки держав. Вони змінюють характер конфліктів, переносячи основне протистояння у сферу інформації та свідомості. Для України протидія інформаційним загрозам є важливим елементом захисту державності та суспільної стабільності.

Список використаної літератури:

1. В'ятрович, В. М. (2019) *Війна за історію*. Клуб сімейного дозвілля.
2. Горбулін, В. П. (2017). *Світова гібридна війна: український фронт*.
3. Іжутова, І. (2014). Мартін Лібікі: «Що таке інформаційна війна?». *Військо України*. viysko.com.
4. Магда, Є. В. (2015). *Гібридна війна: вижити і перемогти*. Віват.

5. Почепцов, Г. Г. (2016). *Інформаційні війни*. Видавничий дім.
6. Toffler, A., & Toffler, H. (1993). *War and anti-war: Survival at the dawn of the 21st century*. Little, Brown and Company.
7. Юськів, Б. М. (2003). *Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни»*. РІС КСУ.

Кулик В.О.,

*завідувач Навчально-наукової лабораторії протидії дезінформації,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

«КРОЛЯЧІ НОРИ» «ГЛИБИННОГО НАРОДУ» ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

“Глибинний народ” – група людей, які в силу різних обставин відмовилися від взаємодії з державними інституціями й свідомо уникають контактів з ними. Ці люди не платять податків, не отримують державних адміністративних та соціальних послуг, не реєструються в реєстрах власності, не здійснюють інших правочинів, уникають обліку та мобілізації до війська під час воєнного стану. При цьому, значна частина цих людей здійснює економічну активність в неформальній сфері, поза контролем податкових та державних органів. Основним критерієм проявленості чи глибини є відносини з державою.

Недовіра до держави та її агентів, підвищена критичність щодо офіційного інформаційного порядку денного, підштовхує глибинний народ до пошуку альтернативної (тобто критичної) думки в мережі. Тут виникають так звані “ехокамери” і там завжди знайдуться “кролячі нори”. Термін “ехокамера” був розвинений цілою плеядою дослідників, зокрема Касс Санстейн підкреслював, що виникненню феномена “ехокамер” сприяв розвиток Інтернету, який дав змогу користувачам зі схожими інтересами і поглядами об’єднуватися в закриті групи,